

A NAGY VÁNDOR

(Körösi Csoma Sándor halálának 100. évfordulójára.)

A vándor szónak ma nincs különösképen tiszteletreméltó értelme, mert a dologtalanul kóborló embert is így hívják.

De van a vándoroknak egy fajtája, amely minden tiszteletet megérdemel: azok a munkás, tudós utazók, akik az expresszvonatokkal, autókkal, hajóóriásokkal, sivatagi terepjáró gépkocsikkal, motoros szánokkal és repülőgépekkel még nem rendelkező időkben, a mi századunk előtt, valóban vándorok voltak s öszvér-, ló- és teveháton, szekéren, kis lélekvesztőn és gyalog jártak be messzi tájakat, ismeretlen vidékeket, fáradságot nem ismerve, életüket veszélyeztetve, hogy nemzetük nevének dicsőséget, a tudománynak hasznot szerezzenek.

E szép célokért egész életet áldozó nagy vándorok között egyike a legnagyobbaknak a magyar Körösi Csoma Sándor. Illő tehát, hogy halálának századik évfordulója alkalmából kegyelettel emlékezzünk róla.

Életének útja kezdettől fogva göröngyös volt.

1784-ben szegény katonaszülőktől született a háromszékmegyei Körösön. Csak 1799-ben sikerül a nagyenyedi kollégiumba jutnia, ahol mint kis szolgadiák, úgyszólván egészen a maga emberségéből tanul.

Nem vitt Enyedre mást, mint szerénységet, szorgalmat, s egy tehetséges székely koponyát. De ez elég volt ahhoz, hogy rövid idő alatt közkedveltséget, nagy barátokat, pártfogókat, hatalmas tudást és tanári katedrát szerezzen. Ezzel már megelégedett volna, de ő elhatározta, hogy serdülőkori nagy tervét megvalósítja, hogy t. i. felkeresi messze Ázsiában az ősmagyarok rokonait s a rég elhagyott őshazát.

1815-ben pártfogói támogatásával Göttingába megy nyelvi és történelmi ismereteinek bővítése végett. Itt hallja az egyik híres tudóstól, hogy az arab írók műveiben sok adat van az ősmagyarokról. Megtanul tehát arabul is — és 1819-ben hazajön. Amde mivel úgy döntött, hogy Oroszországon, Kinán át megy Ázsiába, előbb megtanulja a szláv nyelveket. E célból Zág-rába gyalogol.

Később megváltoztatva szándékát, Bulgárián át indul el s Palesztinán, Aleppón, Bagdadon keresztül gyalog, hajón és teveháton, karavánokkal és egyedül, ahogy a helyzet engedi, vándorol fáradhatatlanul, száz veszély és nélkülözés közt, míg 1820 őszén megérkezik Teheránba. Itt megtanulja a perzsa nyelvet és tökéletesíti angol nyelvtudását. Majd egyes tibeti szók hasonlatosságaiából arra következtet, hogy a magyar és tibeti nyelv rokon lehet, tehát nem lehetetlen, hogy Tibet felé kell keresnie útja célját.

Megindul hát a háborús Ázsián keresztül álruhában, Bokharán át a Góbi-sivatag felé.

Tibetbe érkezvén, bejárja az országot, a Himalája völgyeit s buddhista szerzetesek kolostoraiban szenved a hideget, nélkülözést, de megtanulja a tibeti nyelvet, végtelen kitartással tanulmányozza az irodalmat, történelmet. Immár belátja, hogy nagy reménye megcsalja, de ez nem lankasztja tettejét, buzgalmát.

Megírja angol nyelven az első tibeti nyelvtant s több mint 40.000 szót összegyűjtvén, megszerkeszti a tibeti nyelv nagyszótárát. Hogy e hatalmas műveit kiadhassa, Kalkuttába indul.

Subhatuban azonban az angol-indiai kormányzat képviselője az orosz zavarok miatt kénytelen őt, mint minden északi utast feltartóztatni, míg felsőbb engedélye megjön a továbbutazáshoz. Szép tartásdíjat ajánlott ugyan fel a tudósnak kárpótlásul, de ezt Körösi Csoma visszautasította. Az angol főhivatalnok elámult a magyar tudós önérzetességén, szerénységén; lakásába hívta vendégül, s tudtán kívül nagyobb összeget helyezett letétbe nevére. Majd amikor végre az engedély megérkezett, ajánlólevelekkel bo-csátotta útra.

Kalkuttában ismerték hírét a tudomány emberei s szívesen fogadták. Az Azsiai Társaság, melynek már tagja volt, kiadta műveit s több mint 1000 kötetes kéziratárának rendezésével bizta meg. Ezt Körösi Csoma másfél év alatt tökéletes pontossággal és szakszerűséggel elvégezte, de a felajánlott szép tiszteletdíjat nem fogadta el. Sőt a magyar országgyűlés határozata folytán hazájából érkezett segílyt is letétbe helyeztette, hogy majd hazatértekor értékes könyveket vesz rajta s visz haza nemzetének.

Mi több, még a magánosoktól, a Tudományos Akadémiától és Nagyenyedről küldött segílypénzeket is visszautalgatta jótékony célokra, alapítványokra. Ezzel az önzetlenségnek csodálatos példáját nyújtotta nemzete mindenkori fiainak.

Igénytelenségénél csak tudományos kitarása volt nagyobb. Nagy angol-tibeti fordítómunkásságot fejtett ki, de közben megtanulta a szanszkrit nyelvet is.

1836-ban megindult ismét a Himalája bércei, völgyei közé, majd a kínai határ felé akart továbbhaladni, mert kutatásai nyomán az a reménye támadt, hogy a Lasszától északra lakó dzsugur néptörzsben megtalálhatja őseink rokonait. Örömmel haladt hát élete nagy célja felé, mikor Dardzsilingben hirtelen megbetegedett s az ottani vidéken gyakori veszedelmes lázban meg is halt 1842. április 11. napján.

Nem érthette el a célt, melynek egész életét szentelte, nem láthatta meg az ősmagyarok rokonait, az őshazát, de nem láthatta viszont szeretett hazáját s egyetlen honfitársát sem.

Betegyát angolok állták körül s ők temették el Dardzsilingben, hatalmas oszlopot állítván sirja fölé.

Munkái magyarul és angolul is megjelentek. 1843. október 8-án Eötvös József mondott róla a Magyar Tudományos Akadémiában magasszárnyalású emlékbeszédet, melyet ezzel a mondattal kezdett:

„Dicső látvány az oly férfiú, ki egy magas eszméért áldozza fel életét.“ S a beszéd végén ezeket mondotta: „Messze tőlünk, a világ egy más részében, ott, hol a Himalája emeli hótakart bérceit, pihen a zarándok hosszú vándorlás után.

A szív, mely oly erősen dobogott honáért, idegen földben hamvad el s maga a fű, mely pora felett nő, idegen formájú; de Körösi emléke itt él közöttünk. S míg lesz egy szív e határok között, mely hazája nevével fel-dobog, míg a magyar nemzetiségéért lelkesülni tud, dicső emléke fenn fog maradni közöttünk. Adja az Ég, hogy életének példája állhatatosságra és férfiúi kitarásra buzdítsa e hon gyermekeit...“

Valóban, ha Körösi Csoma Sándor nem is érte el nagy célját s nem láthatta álmai megvalósulását, — csodálatos munkásságával az egész világon tiszteltté tette a magyar nevet, az önzetlenségnek és szerénységnek, a

tudomány- és hazaszeretetnek, a kitartásnak és állhatatosságnak olyan példáját adta, mely nem homályosulhat el sohasem.

Ennek fénye sokezer kilométer távolságból s immár száz esztendő kódén át is tündökölvé világol felénk és a nagy vándor emlékét áldottá teszi.

Ecsy Ö. István.

A MŰKEDVELŐ SZÍNPAD

Ma, amikor az egyesületi szervezkedés virágkorát éli, társadalmi életünk megmozdulásait el sem tudjuk képzelni műkedvelő előadások nélkül. A műkedvelő előadások azok a gyűjtőpontok, amelyeken a levante-, cserkész-, legényegyleti és mindenféle egyesületi élet a hozzátartozókon túl egy-egy falu vagy város közönségével közvetlen kapcsolatba kerül. A műkedvelő előadások teremtik meg azt a meleg hangulatot, amely az egyesületi élet legfőbb biztosítéka, mert közönséget és ezzel erkölcsi és anyagi támogatást szerez az egyesületnek. De ezeken az egyesületekre olyannyira szükséges dolgokon kívül és a jó műkedvelő előadások nagyfontosságú népművelési érdeke mellett olyan nagy örömet és kitűnő szórakozást is jelentenek a műkedvelő előadások maguknak a szereplőknek, ami semmi mással nem pótolható. A műkedvelés lényege éppen az, hogy a szereplők nem anyagi haszon, nem pénzkereset kedvéért játszanak, hanem a maguk személyes szórakozására s barátaik és szűkebb környezetük szórakoztatására. A színházművészetnek is végeredményben a műkedvelésben, a műkedvelő színházban találhatjuk meg a gyökerét: abból fejlődött, finomult, különült el. „A műkedvelő” tehát nem tehetségtelenséget jelent és nem is a színvonal hiányát, hanem csak azt, hogy az illetőnek nem főfoglalkozása a színészet, hanem szórakozásból, kedvtelésből műveli. A műkedvelő színészet is művészet tehát! Felolvasásunk célja éppen az, hogy megvilágítsuk azt az utat, amelyen a műkedvelő színdarabnak végig kell mennie, hogy lelkiismeretes előkészületek után megérdemelt sikerrel kerülhessen a közönség elé.

Jó műkedvelő előadás csak jól megszervezett műkedvelő gárdával képzelhető el, a megszervezettség biztosítéka pedig a jó vezető, jó rendező. Olyan vezető kell, akinek az irányítása alatt senki sem érzékenykedik és akinek az utasításait mindenki föltétlen engedelmességgel követi. A műkedvelő gárda minden tevékenysége ezután már a rendező irányítása mellett történik. Első lépés, hogy megfelelő *termet* találjunk. Higgyék el, ez nem is olyan nehéz. Ma már a legtöbb faluban is van kultúrház és abban díszterem. A terem kiválasztásánál az a fontos, hogy vagy legyen benne színpadi emelvény, vagy akkora hely, hogy a nézőközönségtől elválasztva megfelelő nagyságú emelvényt építhessünk.

Ha megvan a megfelelő helyiség, közös megbeszéléssel kiválasztjuk az előadandó *darabot*. Ne felejtjük el, hogy jó előadás előfeltétele a jó darab. Bizony nem könnyű dolog megfelelő, jó darabot találni. *Magyar Farsang* címen legutóbb a Magyar Népművelők Társasága adott ki egy kis könyvecskét, amelyben nemcsak jó darabokat találhatnak a műkedvelők, hanem általános műkedvelői tudnivalók és minden egyes darabhoz pontos rendezői utasítások, színpad-, díszlet- és ruhatervék is megkönnyítik a műkedvelők munkáját. A darab kiválasztásánál vegyük figyelembe a közönség ízlését